

Babicz, Józef

Jubileusz 200 rocznicy urodzin Karola Rittera (1779-1859) - współtwórcy naukowej geografii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/2, 451

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JUBILEUSZ 200 ROCZNICY URODZIN KAROLA RITTERA (1779—1859) — WSPÓŁTWÓRCY NAUKOWEJ GEOGRAFII

Dla wydobycia i podkreślenia wielkiego wkładu Rittera do nauki zorganizowano w 1979 r. trzy międzynarodowe sympozja. Pierwsze z nich odbyło się w Getyndze (5—7 czerwiec 1979). Organizatorem tej imprezy była Niemiecka Grupa Narodowa Międzynarodowej Komisji Historii Myśli Geograficznej (Międzynarodowej Unii Geograficznej). Dużej frekwencji i zainteresowaniem sprzyjały odbywający się w tym czasie doroczny Zjazd Geografów Niemieckich (Geographentag). Podczas obrad szczególną uwagę poświęcono ideom naukowym XVI—XVIII wieku, w tym też i filozofii przyrody, jako źródłom myśli Rittera. Przedyskutowano problem „teologii fizycznej” (nieznanej w dziejach geografii polskiej), która pozostawiła piętno na dorobku i metodzie Rittera w postaci religijno-teleologicznego myślenia.

Drugie z kolei sympozjum odbyło się w Quedlinburg-Schnepfenthal w dniach (11—14 września 1979 r.). Organizatorami jego były: Towarzystwo Geograficzne NRD i Sekcja Geografii Uniwersytetu w Halle. Obrady odbywały się w pobliżu miejsc związanych z początkami edukacji Rittera.

Wreszcie trzecie w kolejności sympozjum odbyło się w Berlinie Zachodnim w dniach 1—2 listopada 1979 r. Organizatorem tej imprezy było Towarzystwo Geograficzne Berlina Zachodniego.

Polska historia geografii ma szczególny powód do refleksji nad dziejami ritteriańskiej myśli. Wielu studentów polskich w Berlinie, niezależnie od obranego kierunku studiów (L. Zejszner, J. Kremer, J. K. Plebański) uczęszczało na wykłady Rittera, popularyzując później jego poglądy w kraju¹. W żadnym z krajów europejskich pozytywny wpływ Rittera nie uwidocznił się tak szybko jak na ziemiach polskich. Na wzór jego berlińskiej katedry, dzięki staraniom Wincentego Pola, w 1849 r. powstała w Krakowie — jako druga w świecie — uniwersytecka katedra powszechnej geografii porównawczej. Programowe założenia działającego na niej polskiego profesora odpowiadały w pełni poglądom Rittera. Dzięki staraniom Pola, który uzyskał zgodę władz austriackich na powołanie katedry geografii, zorganizowana została instytucjonalna podstawa tej nauki w Polsce. Jest ona wymownym dowodem, że nawet w trudnych warunkach politycznych nauka polska nadążała za najbardziej przodującymi tendencjami geografii światowej.

Zarówno w Polsce, jak i w wielu innych krajach, długotrwały wpływ Rittera daje się obserwować od początków XX w. Jeszcze w 1890 r., w artykule zamieszczonym w „Prawdzie” (s. 305), W. Nałkowski traktował dzieło Lona Miecznikowa *La civilization et les grands fleuves historiques* (1890), jako wyraz „neoritterianizmu w geografii powszechnej”. Na obszarze Polski wpływ Rittera widoczny jest nie tylko w dydaktyce, gdzie podręczniki oznaśniały w tytule: „wykład geografii powszechnej według zasad K. Rittera ułożony”². Również badania geograficzne inspirowane były, szczególnie w zakresie geografii człowieka, przez Rittera, choć niejednokrotnie wpływy tego uczonego docierały za pośrednictwem geografów francuskich, jak np. E. Reclus lub P. Vidal de la Blache. Te bogate związki geografii polskiej z europejską oraz swoisty, uwarunkowany sytuacją polityczną, sposób nadążania za jej przodującymi ideami i organizacją badań, wymagały większego udziału przedstawicieli Polski w tych sympozjach. Zaznaczony on został w jednym referacie wygłoszonym w Getyndze przez J. Babicza na temat: *Wpływ idei Rittera na powstanie i działalność katedry geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (1849—1852)*.

Józef Babicz
(Warszawa)

¹ Dowody tego są widoczne w: 1) Notatach z lat 1824—1870 L. Zejsznera, opublikowanych w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”, 1961 ser. C z. 4; 2) wzmiance o odczycie J. Kremiera pt.: *Stanowisko Rittera w geografii*, w „Rocznikach Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” 1858 T. 2 s. 110; 3) w wypowiedziach J. K. Plebańskiego w jego pracy *Geografia w szkole i literaturze*. W: *Encyklopedia wychowawcza*. Warszawa 1890.

² Do książek szkolnych reklamujących się w tytule metodą Rittera należą przede wszystkim przekłady podręczników W. Pütza i T. Schachta z lat 1866 i 1870.